

ŽIVETI S PELINOLISTNO AMBROZIJO (*Ambrosia artemisiifolia* L.)Silvo ŽVEPLAN¹

UDK / UDC 615.918:581.52 (045)
strokovni članek / professional article
prispelo / received: 24.09.2007
sprejeto / accepted: 28.10.2007

IZVLEČEK

V članku je kratko predstavljena pelinolistna ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia* L.). Opisana je problematika ambrozije v svetu in v Sloveniji. Poudarjena je invazivnost in nevarnost ambrozije kot enega najagresivnejših rastlinskih alergenov za zdravje ljudi. Navedeni so ukrepi za preprečitev širjenja ambrozije.

Ključne besede: pelinolistna ambrozija, *Ambrosia artemisiifolia* L., rastlinški alergen, razširjenost, ukrepi

LIVING WITH THE RAGWEED COMMON (*Ambrosia artemisiifolia* L.)**ABSTRACT**

In this article the Ragweed Common (*Ambrosia artemisiifolia* L.) is briefly presented with a description of the problems of the Ragweed Common in Slovenia and worldwide. A great weight is attached to its aggressiveness and danger for human health. Ragweed Common is namely one of the most aggressive allergenic plants. This article represents also different measures for prevention of Ragweed Common spreading.

Key words: Ragweed common, *Ambrosia artemisiifolia* L., allergenic pollen, distribution, defensive measures

¹ Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije, Oddelek za varstvo rastlin, Cesta Žalskega tabora 2, SI-3310 Žalec; silvo.zveplan@ihps.si

1 UVOD

Ambrozija, pelinolistna (*Ambrosia artemisiifolia* L.), je ena najbolj alergenih rastlin. Ta enoletna rastlina izvira iz južnega dela Severne Amerike od koder se je konec 18. stoletja prenesla tudi v Evropo. Spada med tujerodne invazivne rastlinske vrste. Rastlina je vetrocvetka in v zrak spušča velike količine cvetnega prahu.

1.1 Biologija

Rastlina zraste od 1,0 do 1,5 m visoko. Steblo je pokončno, razvejano ter poraslo z gostimi dlavicami. Listi so deljeni in prav tako dlakavi. Cvetovi so v obliki grozdastega socvetja na vrhu stebela in stranskih poganjkov. Ambrozija cveti od konca julija do konca septembra, odvisno od danih vremenskih razmer. Ena rastlina lahko ima več kot 60.000 semen in s tem od nekaj milijonov do celo nekaj milijard pelodnih zrn. Količina pelodnih zrn je pogojena z vremenskimi razmerami. V sušnih letih je pelodnih zrn več, v mokrih manj. Pelodna zrna imajo odlične aerodinamične lastnosti, saj lahko s pomočjo vetra prepotujejo razdalje tudi večje od 100 km. Največja koncentracija pelodnih zrn je v krogu 1 km okrog rastline. Seme ambrozije ostane kaljivo v tleh tudi več kot 30 let. Hitrost širjenja rastline je od 6 do 20 km na leto.

1.2 Razširjenost

V večini evropskih držav je pelinolistna ambrozija že razširjena. Na karantenskem seznamu je v Rusiji, Belorusiji in Ukrajini. Uradno želijo ukrepati proti njej v Litvi in na Poljskem. V teh dveh državah so strokovnjaki pripravili oceno tveganja zaradi širjenja pelinolistne ambrozije, ki jo proučuje Evropska komisija za varno hrano (EFSA) v Parmi. Evropska in mediteranska organizacija za varstvo rastlin (EPPO) je uvrstila pelinolistno ambrozijo na seznam tujerodnih invazivnih rastlin, ki se obravnava v skladu s konvencijo o varstvu rastlin in konvencijo o biološki raznovrstnosti. Za omejevanje širjenja invazivnih rastlin se v skladu z obema konvencijama lahko sprejmejo zadrževalni programi.

Prve najdbe v naši bližini so bile ugotovljene v Podonavju, kjer je ambrozija spremljala pridelavo uvoženih sort žit, lucerne in detelje. V Slovenijo se je prenesla iz Srbije in Hrvaške po drugi svetovni vojni. V okolici Leskovca pri Krškem jo je leta 1950 opazil V. Strgar, nekaj let pozneje A. Filipič v Vipavski dolini, leta 1966 V. Strgar v Petišovcih v Prekmurju, leta 1971 pa jo je našel T. Wraber tudi že v Ljubljani, nato leta 1976 še v Idrijski Beli. Ambrozija je predvsem plevel zapuščenih, neobdelanih površin. Največ jo najdemo ob cestah, železniških progah, ob bregovih rek in potokov, na zapuščenih njivah.

V Sloveniji se v zadnjem času pojavlja tudi kot plevel v okopavinah (krompir, koruza). Največje potencialno žarišče ambrozije so zapuščene njive in travniki. Tako ni nič presenetljivega, da so v Evropi največja žarišča ambrozije v Vzhodni Evropi, kjer ja zaradi opuščanja kmetijske pridelave (Madžarska) ter vojn (Bosna in Hercegovina, Hrvaška) veliko zapuščenih polj, kjer se lahko ambrozija nenadzorovano razmnožuje.

1.3 Alergenost

Pelod ambrozije je eden najmočnejših znanih alergenov. Alergiki občutljivi na cvetni prah ambrozije, pogosto obolevajo za alergijskim rinitisom, rinokonjunktivitisom, astmo, redkeje pa so reakcije v obliki kontaktnega dermatitisa ali urtikarije. Prag, ki izzove reakcijo je zelo nizek in je v nekaterih primerih tudi pri manj kot 20 pelodnih zrnih/m³. Pogoste so tudi navzkrižne reakcije z drugimi alergenimi rastlinami iz rodu ambrozije., bodičem (Xantium sp.), pelinom. Osebe, ki so alergične na cvetni prah ambrozije lahko alergeno reagirajo tudi na cvetni prah nekaterih drugih rastlin (sončnica) in občutijo pekoč občutek v ustih med uživanjem banan.

1.4 Simptomi

Alergeno reakcijo prepoznamo po simptomih, kot so vodeni izcedek iz nosa, ščemenje v nosu, kihanje, otečene veke, ščemenje v očeh, oteženo dihanje. Simptome alergijske reakcije je treba zdraviti. Če jih prepoznate pri sebi obiščite zdravnika ali pojdite po nasvet k farmacevtu.

1.5 Resnost problema ambrozije

V Kanadi obstaja zakonska obveza za uničevanje ambrozije po vrtovih, saj je v tej državi kar 50-70 % prebivalcev alergičnih na cvetni prah ambrozije. Izvajanje zakona nadzirajo poštarji, ki javljajo policiji, kdo ne izvaja uredbe. Kazni za neupoštevanje te uredbe lahko znašajo tudi preko 1.000 kanadskih dolarjev.

Na Madžarskem so začeli kampanjo boja proti ambroziji že pred nekaj leti. Organizirali so prava tekmovanje za otroke in odrasle. Tistim, ki so nabrali največ rastlin ambrozije, s stebлом in korenino, so dali posebne nagrade, celo počitnikovanja ob Blatnem jezeru. Na Madžarskem je približno polovico prebivalstva alergičnih na cvetni prah ambrozije.

Na Hrvaškem so uvedli projekt uničevanja ambrozije v kar nekaj mestih (Zagreb, Varaždin, Osijek), kjer s pomočjo letakov in preko medijev seznanjajo ljudi s problemom ambrozije. V Zagrebu morajo tako javne kot fizične osebe poskrbeti za uničevanje ambrozije. Za neizvajanje odredbe o uničevanju ambrozije so zagrožene kazni od 200 do 1.000 kun.

Iz Avstrije, Švice, Italije in Francije poročajo o 25-50 % alergikov.

V Sloveniji natančnih podatkov nimamo, vendar se stanje zaradi širjenja ambrozije iz sosednjih držav, kot tudi njenega širjenja znotraj Slovenije, iz leta v leto slabša. Ne glede na to pa v vseh državah, vključno s Slovenijo, izpostavljajo preobčutljivost alergikov na to rastlinsko vrsto kot resen zdravstveni problem. Še pred desetimi leti naj bi bilo v Sloveniji le okoli 10 % alergij povezanih z ambrozijo, medtem ko se je v zadnjih letih ta odstotek po oceni alergologov povečal že na blizu 30 %. Vzrok za tako stanje lahko najdemo predvsem v nenadzorovanem širjenju ambrozije v Sloveniji na neukmetijskih zemljiščih.

Preglednica 1: Herbicidi za zatiranje pelinolistne ambrozije (*Ambrosia artemisiifolia* L.)

Pripravek	Aktivna snov	Delež (%)	Uporaba na	Način uporabe	Št. tretiranj	GAP
Banvel 480 S	dikamba -sol	48,0	koruza (<i>Zea mays</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,4 - 0,6 L/ha
Banvel 480 S	dikamba -sol	48,0	parkovne trate športne trate vrtna trata	ko plevel doseže višino 10 do 15 cm	2	0,5 - 1 L/ha
Banvel 480 S	dikamba -sol	48,0	pašnik	tretiranje posameznih gnezd plevela	1	0,25 - 0,5 %
Banvel 480 S	dikamba -sol	48,0	sirek (<i>Sorghum</i>)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,5 L/ha
Banvel 480 S	dikamba -sol	48,0	strnišče	tretiranje pred ali po vzniku plevela	1	1,0 - 1,5 L/ha
Banvel 480 S	dikamba -sol	48,0	travnik	tretiranje posameznih gnezd plevela	1	0,25 - 0,5 %
Basagran DP-P	bentazon diklorprop-P	33,3 23,3	jara, ozimna pšenica (<i>Triticum aestivum</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	3,0 L/ha
Basagran DP-P	bentazon diklorprop-P	33,3 23,3	jari, ozimni ječmen (<i>Hordeum vulgare</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	3,0 L/ha
Basagran DP-P	bentazon diklorprop-P	33,3 23,3	navadni oves (<i>Avena sativa</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	3,0 L/ha
Basagran DP-P	bentazon diklorprop-P	33,3 23,3	ozimna rž (<i>Secale cereale</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	3,0 L/ha
Equip	foramsulfuron	2,25	koruza (<i>Zea mays</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	2,0 - 2,5 L/ha
Harmony 75 WG	tifensulfuron-metil	75,0	koruza (<i>Zea mays</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	10 - 15 g/ha
Harmony 75 WG	tifensulfuron-metil	75,0	pašnik	foliarno tretiranje	1	20 - 30 g/ha
Harmony 75 WG	tifensulfuron-metil	75,0	travnik	foliarno tretiranje	1	20 - 30 g/ha
Lontrel 100	klopirolid	10,0	jara, ozimna pšenica (<i>Triticum aestivum</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,9 L/ha
Lontrel 100	klopirolid	10,0	jari, ozimni ječmen (<i>Hordeum vulgare</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,9 L/ha
Lontrel 100	klopirolid	10,0	koruza (<i>Zea mays</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,6 - 1,0 L/ha
Lontrel 100	klopirolid	10,0	Tritikala (<i>Triticosecale</i>)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,9 L/ha
Mustang 306 SE	2,4-D 2-EHE	45,24	jara, ozimna pšenica (<i>Triticum aestivum</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,4 – 0,6 L/ha
Mustang 306 SE	2,4-D 2-EHE	45,24	jari, ozimni ječmen (<i>Hordeum vulgare</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,4 – 0,6 L/ha
Mustang 306 SE	2,4-D 2-EHE	45,24	koruza (<i>Zea mays</i> L.)	tretiranje po vzniku posevka	1	0,5 – 0,6 L/ha

1.6 Priporočljivi ukrepi za preprečitev širjenja ambrozije pri nas

Če se ambrozija pojavi jo moramo čim prej uničiti. Za uspešen boj je potrebno uničiti rastline pred cvetenjem. Na vrtovih ambrozijo uničujemo s puljenjem rastlin skupaj s koreninami. Za puljenje uporabimo rokavice, saj so stebela ambrozije polna grobih dlačic. Zapuščena, neobdelana, gola zemljišča je potrebno čim prej zasejati s travo in s tem zmanjšati možnost za naselitev ambrozije. Vsekakor je potrebno vse neobdelane površine, kjer že imamo ambrozijo, pogosto kositi. Posebej je pomembno, da ambrozijo pokosimo pred cvetenjem in tako onemogočimo semenitev.

Na obdelanih tleh, predvsem v žitih, koruzi, na travnikih in pašnikih imamo možnost uporabe herbicidov za zatiranje pelinolistne ambrozije, ki so navedeni v spodnji preglednici.

2 ZAKLJUČEK

V prispevku je predstavljena invazivnost pelinolistne ambrozije (*Ambrosia artemisiifolia* L.). S problemi, ki jih povzroča ta nevarna rastlina se srečujemo na kmetijskem, zdravstvenem in okoljevarstvenem področju. Z dosedanjim delom na področju osveščanja ljudi, preprečevanja širjenja in priporočenimi ukrepi, v boju z ambrozijo, smo lahko le delno zadovoljni.

V prihodnje bomo morali več dela, znanja in finančnih sredstev nameniti omenjeni problematiki.

3 VIRI

1. EWRS Weed Research, 46(2006)2, s.104.
2. <http://www.furs.gov.si/FFS/FFSCD/CD/FFS/36.htm> (5.okt. 2007).
3. <http://www.drwohlmann.com/aktualno/novice/2007071012522795/> (10.jul. 2007).
4. <http://www.invasive.org/> (4. okt. 2006).
5. <http://www.pomurske-lekarne.si/si/index.cfm> (30. sept. 2004).
6. Lešnik, M., Tehnika in ekologija zatiranja plevelov, Ljubljana, Kmečki glas, 2007, s. 186-223.
7. Šarić, T., Atlas korova, Sarajevo, Svetlost OOUR Zavod za udžbenike, 1978, s. 20-21.